

Simon Truwant

De waarheid heeft vier gezichten

**Hoe we het
publiek debat
kunnen redden**

Houtekiet
Antwerpen / Amsterdam

INHOUD

Inleiding	7
Het ongeorganiseerde meningsverschil	7
Wat is het ‘publiek debat’?	14
Hoe is dat nu mogelijk?	20
Waarachtigheid	24
Een nieuwe hoop	27
 DIAGNOSE	 35
<i>Vier uitdagingen voor het publiek debat</i>	
1 Hoe corona het publiek debat infecteerde	37
2 Informatiestress	42
3 Meningmoeheid	54
4 Vertrouwenscrisis	66
5 Pestgedrag	79
6 Een tijdperk van onwaarachtigheid	89
7 Post-truth, really?	98
8 We zijn allemaal waarheidspluralisten!	106
9 Waarheid is meer dan feitelijkheid	115
10 Pluralisme is geen relativisme	126
 ANALYSE	 133
<i>Vier gezichten van het publiek debat</i>	
1 Hoe we discussiëren over feiten	135
2 Leugens, gezever en getrol	142

3	De gevaren van onverschilligheid	153
4	Hoe we discussiëren over ideeën	159
5	Waarheid als ideologische coherentie	169
6	Hypocrisie en categoriefouten	175
7	Hoe pragmatiek het publiek debat stuurt	186
8	Waarachtigheid is solidariteit	195
9	Hondenfluitjes en twijfelhandelaars	202
10	Wat met emoties?	211
11	Waarachtigheid als authenticiteit	220
12	Seksisme en populisme	226
13	Gezichtsverlies	232

REMEDIE 243

Vier + één routes naar een beter publiek debat

1	Factchecken: remedie of symptoom?	245
2	Kritisch denken: slachtoffer van eigen succes?	259
3	Tegenverhalen: hoe vuil mag het spel gespeeld worden?	269
4	Meningenpauze – of meningenhygiëne?	288
5	Waarheidspluralisme	296

Tot slot 307

Voor wie wil meepraten zonder het hele boek te lezen

Woordenlijst 315

Filosofische bronnen 319

Noten 321

Inleiding

Het ongeorganiseerde meningsverschil

‘Maar dat mag je tegenwoordig niet meer zeggen.’

‘Heb je het artikel waarop je reageert eigenlijk wel gelezen?’

‘Dit is niet het moment voor politieke uitspraken.’

‘We moeten stoppen met polariseren.’

‘Ik ben jou geen uitleg verschuldigd. Educate yourself!’

‘Ieder zijn eigen waarheid, zeker?’

Overal rondom mij hoor en lees ik dat het heel erg moeilijk is geworden om aangename en constructieve discussies te voeren over maatschappelijke thema's. Ondanks strakke akkoorden vervielen onze recente regeringen snel tot kibbelkabinetten. In praatprogramma's halen voorgekauwde standpunten vaak de bovenhand op genuanceerde discussies, laat staan zelfkritische dialogen. Burgers, kranten en politieke partijen pleegden een exodus van X, het voormalige Twitter, naar alternatieve, 'minder toxische' platformen. Sinds de coronacrisis mijden families en vriendengroepen discussies over de actualiteit om de lieve vrede te bewaren. In november 2024 stelde *De Standaard* zijn lezers de vraag 'Kan je nog bevriend blijven met iemand die heel anders denkt over de wereld en de politiek?'¹ De meningen daarover waren verdeeld. Of het nu om online of offline gesprekken gaat, steeds meer mensen raken uitgekeken op de manier waarop we met elkaar discussiëren.

Op het eerste gezicht mag ik zelf niet klagen over discussiemoeheid. Het grootste deel van mijn professionele carrière speelde zich immers af aan Vlaamse universiteiten, binnen een vakgebied dat bij uitstek focust op rationele discussies over grote levensvragen. Filosofen zijn daarbij vaak snoeihard voor elkaars redeneringen en denkbbeelden – ‘dat hoort nu eenmaal zo’ – maar dit gebeurt meestal wel binnen professioneel afgebakende krijtlijnen. Ook mijn vriendenkring bestaat vooral uit hoogopgeleide, stedelijke en linkse mensen die graag discussiëren en dat bij voorkeur op een doordachte en beschaafde manier doen. Onze gesprekken over verkeersveiligheid of #MeToo kunnen hoog oplaaien, maar ze verwoesten nooit persoonlijke banden. Op sociale media zeg ik regelmatig duidelijk mijn gedacht, maar dat blijkt zelden controversieel genoeg om de massa tegen mij in het harnas te jagen. En als ik een opiniestuk publiceer in een krant ontvang ik gemiddeld één boze, verwijtende e-mail. Dat laat me toe om mijn belofte aan mijzelf na mijn eerste stuk in stand te houden: ik reageer op elke inhoudelijke commentaar, hoe kwaad die ook geformuleerd is. In bijna alle gevallen blijft mijn reactie vervolgens onbeantwoord; geen dialoog, maar ook geen hoogoplopende ruzie. Ik vertel mezelf dan graag dat ons korte mailverkeer toch weer wat maatschappelijke frustratie heeft kunnen kanaliseren.

En toch is dit maar de helft van het verhaal. Professioneel houd ik me als cultuurfilosoof niet alleen bezig met theoretische traktaten, maar denk ik ook luidop na over de rol en verantwoordelijkheid van de universiteit en haar leden. Hoe gaan we om met grensoverschrijdend gedrag en een hypercompetitieve werksfeer? Welke balans wensen we tussen academische vrijheid en het bekampen van antidemocratische stemmen? Kan, mag of moet een universiteit stelling nemen ten aanzien

van een genocide? In dit soort aardse discussies blijken academici vaak even ideologische en emotionele discussiepartners als de gemiddelde burger. Onwelwillende interpretaties, feitenvrije uitspraken, persoonlijke aanvallen, ontkenning van de eigen blinde vlekken, eigenbelang dat primeert boven principes – tot mijn spijt staan ook filosofen er in de praktijk allesbehalve boven.

In mijn vrije tijd ga ik net zo graag op mijn eentje naar een concert of op café als met vrienden. Ik vind het boeiend en ook gewoon leuk om, zonder die comfortabele terugvalbasis van een gelijkgestemd gezelschap, aan de praat te geraken met mensen die helemaal anders in de wereld staan. Tijdens de periodes waarin ik alleen in de Verenigde Staten woonde, deed ik dit meermaals per week en voerde ik gesprekken over maatschappelijke onderwerpen met eender wie er naast mij zat aan de toog. Op een verkiezingsavond ging ik in Houston naar een *watch party* van Republikeinse kiezers omdat ik de concrete redenen wilde kennen waarom mensen op Donald Trump of Ted Cruz stemden. Met enige spijt stel ik vast dat, hoe langer ik terug in België woon, hoe minder vaak ik dit nog doe. Misschien omdat ik ouder word of omwille van de introvertere aard van Vlamingen en zelfs Brusselaars in vergelijking met Amerikanen. Maar het kan ook te maken hebben met de vaststelling dat, samen met bruine kroegen en volkscafés, de toogcultuur verdwijnt², terwijl het publiek debat harder en minder uitnodigend is geworden. Hoe dan ook, ik mis de belevenis van het onvoorzien en onvoorspelbare gesprek.

En dan zijn er natuurlijk de sociale media. De scheldwoorden die mijn richting uitkomen na een opiniestuk of een online mening mogen dan wel schaars zijn, dit wil niet zeggen dat ze meevallen. Als filosoof en academicus ben ik volgens onbekende

tweeps (gebruikers van het voormalige Twitter) sowieso een elitair en wereldvreemd geval: 'Omhooggevallen subsidieslurper!' Wanneer ik ideeën lanceer voor respectvollere discussies, ben ik een gevaarlijke goelagfanaat die alle andersdenkenden het zwijgen wil opleggen: 'Truwant? Trawant van Stalin ja!' Als verdediger van de rechten van minderheidsgroepen moet ik wel een zelfhater zijn die zijn vrouw graag laat nemen door andere mannen: 'Met je sojabaard!' (Dit scheldwoord heb ik moeten opzoeken, en hoewel ik niet graag soja eet, begrijp ik de belediging nog steeds niet.) Ik zou willen zeggen dat het me allemaal koud laat, maar dat is alleen maar zo wanneer het – zoals meestal het geval is – overzichtelijk blijft. De paar keren dat ik toch onder een lawine van schofferende reacties terechtkwam, had dit wel degelijk een effect op mijn gemoedstoestand. Het dwangmatige *refreshen* van online haatcommentaren is namelijk het digitale equivalent van continu angstig over je schouder kijken op straat. Na een dag (of twee) ebde dit gelukkig weer weg, maar ik weet – zoals alle socialemediagebruikers met eigen ogen kunnen vaststellen – dat sommige mensen die zich durven uit te spreken, elke dag het mikpunt zijn van ondermijnende vijandigheden.

Ondanks mijn persoonlijke liefde voor het publiek debat, lijdt het dus toch geen twijfel dat dit een erg lelijke plek kan zijn. Online worden wetenschappers die hun jarenlang opgebouwde expertise delen – en dus niet in hun ivoren toren blijven zitten – geridiculiseerd en verdacht gemaakt. Journalisten worden beschimpt als 'journaille', 'regimepers', '*Lügenpresse*', 'rioolpers' en 'hoernalisten'. In Nederland verwijderde de NOS zelfs een tijdlang het logo van microfoons en satellietwagens om haar verslaggevers te beschermen tegen fysieke aanvallen. In een poging om relevant te blijven, volgen traditionele media

desalniettemin het vervloekte tempo en de toon van sociale media. De strakke formats die hieruit volgen, gejaagd door soundbites en personality's, laten weinig ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe stemmen. Maar ook gevestigde waarden zijn niet blij met de huidige evolutie. De voorbije jaren klaagden Vlaanderen meest geconsulteerde economen Stijn Baert en Geert Noels dat ze geweerd werden uit de mainstream pers. Sommige rechtse politici hebben een dagtaak aan het *in de media* hekelen van mediacensuur en luiden de alarmbel over aanvallen op de vrijheid van meningsuiting. Intussen zijn uitgesproken vrouwen en mensen van kleur geregeld het werkelijke mikpunt van georkestreerde haat- en stalkingscampagnes. Ook leerkrachten en docenten mijden bepaalde onderwerpen uit schrik om ongelukkige, uit de context getrokken uitspraken online te zien circuleren; om gemeld te worden bij de kliklijn voor 'te linkse' leerkrachten van Vlaams Belang; of om te eindigen zoals de betreurde Franse geschiedenisleraar Samuel Paty in 2020. Ooit progressieve comedians, zoals Urbanus en Hans Teeuwen, kiezen dan weer de vlucht vooruit en bouwen een nieuwe carrière uit rond een 'anti-woke' imago.

Al dit drama is een tijdlang bijzonder fascinerend, maar op den duur is het schouwspel ook voor onpartijdige volgers niet langer aangenaam. Vroeg of laat voelen mensen van allerlei ideologische strekkingen aan dat de verrijkende rol van het publiek debat voor onszelf en de samenleving verloren gaat. Wanneer de uitlaatklep voor meningen, visies en frustraties die het publiek debat zou moeten zijn verstoepd raakt, is maatschappelijke stilstand onvermijdelijk.

* * *

Er was de voorbije jaren heel wat te doen over het versterken van de democratie en van de ‘democratische instellingen’. Hiermee worden parlementen, rechtbanken, onafhankelijke media en in mindere mate wetenschappelijke instellingen bedoeld. Zowel hun efficiënte functioneren als het publieke vertrouwen in hun dienstbaarheid aan gewone mensen kenden al betere tijden. Als we ons democratische rechtsstaat willen behouden, zo klinkt het, moeten we die instituten opnieuw beter beschermen – tegen geopolitieke, extreemrechtse of populistische krachten – en promoten – door onder andere de scheiding der machten en persvrijheid actief te verdedigen.

Ook het publiek debat kunnen we beschouwen als zo’n democratische instelling. Een goed functionerend publiek debat informeert burgers immers over belangrijke maatschappelijke onderwerpen en toont hun de ware diversiteit aan perspectieven en overwegingen waarmee zowat elke discussie omgeven is. Het publiek debat is, met andere woorden, de meest toegankelijke plek om onverwachte nieuwe inzichten over de wereld te vergaren. Tegelijkertijd geeft het iedereen de mogelijkheid om eigen visies ongefilterd te delen, beleidsmakers ter verantwoording te roepen of een draagvlak te creëren. Dit gebeurt dagdagelijks én op een veel genuanceerdere manier dan eens om de zoveel jaar bij de verkiezingen, wanneer mensen in een momentopname moeten kiezen voor één omvattend programma boordevol ideeën van uiteenlopende aard. Alle maatschappelijke kwesties waaraan we zo veel inhoudelijke waarde hechten – of dat nu om de Vlaamse zaak, pensioenen of praktijktesten gaat – hebben dan ook baat bij een constructief, respectvol en inclusief publiek debat. Daarom is het van het grootste belang dat we de mogelijkheid tot zo’n debat in stand houden.

Ons democratisch systeem wordt weleens ‘het georganiseer-

de meningsverschil' genoemd. Op het niveau van het parlementair debat is die organisatie vastgelegd in heel wat formele regels: het systeem-D'Hondt bepaalt de zetelverdeling, een onpartijdige parlementsvoorzitter bewaakt de agenda, volksvertegenwoordigers interpellieren de machthebbers of schikken zich naar een zwijgakkoord, enzovoort. Op het niveau van het publiek debat daarentegen bestaan dergelijke regels helemaal niet. Individen als Mark Zuckerberg en Elon Musk proberen dan wel controle te krijgen over de interacties op hun socialemediaplatformen, maar niemand heeft echt vat op het publiek debat als geheel. Dat willen we ook niet, zo tonen zowel de Xodus door linkse mensen als het gejuich van rechtse mensen bij de stopgezette samenwerking tussen Facebook en factcheckers aan. De organisatie van *publieke* meningsverschillen valt dus onder de verantwoordelijkheid van elke *individuele* deelnemer. Maar hoe nemen we die verantwoordelijkheid op?

Ik schreef het boek dat je nu in handen houdt precies omdat ik geef om discussies die een kans maken om ergens heen te leiden. Omdat ik geloof dat productieve debatten de motor zijn van een pluralistische samenleving. Ze maken zowel familie-relaties, vriendschapsbanden als contacten tussen onbekende burgers duurzamer. Maar evengoed omdat ik de indruk heb dat we, door onze focus op Trump, Zuckerberg en professionele factcheckers, uit het oog verliezen dat wijzelf die motor vormen. Het reguleren van grote socialemediaplatformen, de keuze voor politieke vernieuwing ('Goed bestuur' volgens het Nederlandse NSC) en de hervorming van justitie zijn taken voor verkozen politici. Journalistieke en academische integriteit moeten vanuit die sectoren zelf worden bewaakt. Maar het publiek debat is per definitie van het publiek. Van ons. Wanneer dit niet langer zo aanvoelt, blijft het toch in de eerste plaats onze eigen

taak om de controle te heroveren, al was het maar voor onszelf. Maar hoe herwinnen we onze autonomie te midden van de chaos waarin het publiek debat vandaag verzand is?

De mogelijkheid van een constructief, respectvol en inclusief publiek debat hangt af van heel wat factoren en botst op nog veel meer obstakels. Dit boek focust op een van die mogelijkhedenvoorwaarden, en wel een die we helemaal zelf in handen hebben: namelijk dat je als deelnemer aan maatschappelijke discussies waarachtig hoort te zijn. Het belangrijkste obstakel hierbij is niet dat mensen onwaarachtig zouden zijn, ook al gebeurt dat best vaak. Problematischer is dat we geen duidelijk begrip hebben van wat waarachtigheid inhoudt. Maar voor ik dat probleem aankaart, wil ik eerst duidelijk afbakenen wat ik in dit boek bedoel met ‘het publiek debat’.

Wat is het ‘publiek debat’?

Onder ‘publiek debat’ begrijp ik het geheel van discussies, gesprekken en losse bevindingen die mensen met elkaar uitwisselen over maatschappelijke thema’s zoals de kwaliteit van ons onderwijs, klimaattransitie, migratie, zorg voor LGBTQIA+-personen, drugsbeleid, betaalbare woningen, statiegeld, klassenjustitie of een vermogenswinstbelasting. Ook naar mijn mening triviale onderwerpen zoals de rechtmatige plek van Taylor Swift in De Tijdloze 100 van Studio Brussel, het juiste profiel van een bondscoach of de verschillen tussen Vlamingen en Nederlanders zijn onderwerp van publiek debat. De uitwisseling van ideeën kan plaatsvinden in praatprogramma’s op radio en televisie, in kranten, tijdschriften of boeken, tijdens debatavonden en boekvoorstellingen, op betogingen of vakbondsacties,

en natuurlijk op sociale media. Ze kan de vorm aannemen van interviews, opiniestukken, documentaires, reportages, exposities, vragensessies, blogs, Facebookposts, Twitterdraadjes, cartoons, memes, spandoeken, straataffiches of boodschappen in stoepkrijt. Ten slotte reken ik ook maatschappelijke discussies onder familie aan de eettafel, met collega's op de werkvloer en tussen vrienden of wildvreemden op café als een essentieel onderdeel van het publiek debat. Die discussies zijn immers allemaal met elkaar verbonden.

De standpunten en argumenten van politici, experts en opiniemakers in de echt publieke ruimtes (de media, de straat) en die van andere burgers op meer private discussieplekken (de werkvloer, de keukentafel) beïnvloeden elkaar wederzijds. Langs de ene kant bepalen de media in sterke mate de focus en de toon van maatschappelijke discussies. De macht van traditionele media is daarin nog steeds bijzonder groot: zij zetten het spotlicht op bepaalde thema's, personen en invalshoeken. Zij selecteren de hoofdpunten of het voorpaginanieuws, consulteren de ene expert vaker dan de andere, en bekritiseren of verklaren beleidsbeslissingen. In de woorden van *De Afspraak*-presentator Bart Schols: 'Moeten wij brengen wat de mensen bezighoudt? Ja, voor een stuk. Maar wij moeten ook bepalen wat de mensen bezighoudt.'³ Ook de onderwerpen, standpunten of conflicten die eerst op sociale media roering veroorzaakten, winnen pas echt aan belang in de publieke opinie wanneer de zogeheten mainstream media ze oppikken. Professionele opiniemakers die hierin aan het woord komen, richten zich trouwens vaak slechts voor de vorm tot hun ideologische opponenten, terwijl ze in werkelijkheid de kijker of lezer aanspreken. De bedoeling van hun tussenkomsten is zelden om hun collega's te overtuigen, maar om gewone burgers te voorzien van vlotte argumenten voor

hun eigen onderlinge discussies. Anderzijds worden de bekommernissen die mensen bij de bakker, tijdens de werklunch of op een muziektfestival uiten, door politici en columnisten gretig de publieke ruimte in geslingerd. Politici overdrijven daarbij graag over het bestaan van een draagvlak voor hun ideeën – tenminste wanneer hun dat goed uitkomt. Toch zorgt dit voor een vruchtbare uitwisseling in twee richtingen tussen de maatschappijbrede en de meer lokale dimensies van het publiek debat.

Tegelijkertijd speelt er ook een andere dynamiek tussen de maatschappelijke thema's die het publiek debat kleuren. Dit debat is immers meer dan een loutere optelsom van uiteenlopende discussies. Om te beginnen woedt er een voortdurende onderlinge strijd tussen allerlei discussies om de aandacht van het publiek. Grote aandacht voor het ene onderwerp duwt andere thema's tijdelijk naar de achtergrond. De dagen waarop we met zijn allen discussiëren over de gevaren van 'woke', vindt er geen discussie plaats over het klimaat of de crisis in de kinderopvang. Discussies over gender kunnen dan weer de klassenstrijd overschaduwen, socio-economische twisten plaatsen communautaire thema's in de koelkast, en telkens vice versa. De tijd die we investeren in mediarelletjes, conflicten tussen ministers of BV's die van hun voetstuk vallen, gaat niet naar oplossingen voor structurele maatschappelijke problemen. Daarom is de vraag 'Waarover gaat het debat vandaag *niet*?' soms nog de meest interessante.

Een Vlaamse twitteraar had de ludieke gewoonte om zijn vele volgers te vragen om a.u.b. de tijdsloten voor de brandende onderwerpen van de dag te respecteren: discussies over de genderbalans in de federale regering enkel tussen 10u en 12u, inzichten over de kwaliteit van het onderwijs tussen 12u en 14u en kritiek op Musk opsparen tot na 14u. Hoewel velen eigenlijk wel ge-

wonnen waren voor dit idee, hield uiteraard niemand zich er ooit aan.

Verder zien we dat mensen succesvolle argumenten uit één discussie proberen in te passen in een andere. In debatten over uitkeringen worden argumenten uit de economische sfeer, over efficiëntie en nudging (het onbewust stimuleren van gedrag), ingezet om te oordelen over (psychische) gezondheidswesties. Veiligheidsargumenten beslechten politieke en ethische discussies over wie waar publieke lezingen mag geven. Experts met aanzien over een bepaald thema kunnen eveneens invloed uitoefenen in andere domeinen waarin zij geen duidelijke plaats hebben. Het is niet omdat iemand professor in pakweg kerkelijk recht is, dat die zinnige zaken te zeggen heeft over grensoverschrijdend gedrag aan de universiteit of de zaak Reuzegom.

Argumenten kunnen ook van kamp veranderen in het publiek debat. Het streven naar gendergelijkheid in maatschappelijke posities met aanzien – in regeringen, aan universiteiten of in de media – door middel van quota of positieve discriminatie werd lange tijd bestreden vanuit rechts-conservatieve hoek. De laatste jaren zien we in dat kamp echter een nieuwe (retorische) strategie opduiken: uiteraard zijn diversiteit, inclusie en pluralisme wenselijk, zo luidt het nu, maar dan wel in de eerste plaats als ideologische diversiteit, geen identitaire. Het traditioneel linkse ideaal van tolerantie wordt op dezelfde manier ingezet door rechts om te pleiten tegen het cordon sanitaire ('Ik dacht dat jullie tolerant waren voor andere levensvisies?') of voor meer mildheid ten aanzien van plegers van grensoverschrijdend gedrag zoals Bart De Pauw of Matthijs van Nieuwkerk ('Jullie vinden toch altijd dat iedereen een tweede kans verdient?').

Het publiek debat kent verder geen strakke geografische grenzen. Veel discussies en argumenten komen viraal overgewaaid

of worden strategisch geïmporteerd uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk: denk maar aan Black Lives Matter, ‘woke’ en de échte kleuren van die wit-gouden dan wel blauw-zwarte jurk. In de omgekeerde richting wakkerde de dood van Sanda Dia ook in het buitenland discussies aan over studenten-dopen.

Op andere vlakken lijkt het publiek debat dan weer helemaal vastgeroest. Sommige thema’s duiken met de regelmaat van de klok op zonder dat discussies daarover ook maar enige progressie maken: denk aan rekeningrijden, gesluierde ambtenaren, statiegeld en in zekere zin ook het klimaat. Meer in het bijzonder keren steeds weer dezelfde pro- en contra-argumenten terug. In discussies over de wenselijkheid van migratie wordt al meer dan een halve eeuw gekibbeld over de jobs die nieuwkomers inpikken dan wel creëren. Vrouwelijke slachtoffers van wat we nu ‘grensoverschrijdend gedrag’ noemen, worden al even lang gediskwalificeerd als wulpse, bittere of mediageile opportunisten. Het debat over de impact van smartphonegebruik op kinderen wordt aangestuurd door dezelfde *moral panic* als over de televisie in de jaren zestig en videogames in de jaren negentig van de vorige eeuw.⁴ Aan de oppervlakte lijken deze maatschappelijke discussies in wilde beweging, maar onder de waterlijn zien we steeds weer dezelfde heen-en-weer gaande stromingen. Die verbreden de rivierbedding misschien wel, maar slagen er niet in om de richting van de stroom te veranderen. Integendeel: debatfiches (strategisch voorgerekte argumenten, slogans en doodoeners) doen discussies dichtslibben. Er is geen eenduidige verklaring waarom bepaalde maatschappelijke discussies in dezelfde rondjes blijven draaien, terwijl andere wel vaart maken. De debatten over de schadelijkheid van tabak en pedoseksualiteit lijken in een paar decennia tijd zo

goed als beslecht. Dat wil niet zeggen dat iedereen op dezelfde lijn zit, of dat er geen voortgezette discussies zijn over vaperen en de psychologische hulp die *pedofiele* mensen verdienen, maar hier wordt in ieder geval geen prominent publiek debat meer over gevoerd. Het debat over nultolerantie voor alcohol achter het stuur daarentegen zit al jaren muurvast, hoewel de bezorgdheden en argumenten min of meer dezelfde zijn als bij de voorgaande thema's. Of neem ethische kwesties zoals abortus, euthanasie en homorechten, waarover de Belgische en Nederlandse publieke opinies zich vanuit internationaal perspectief zeer progressief tonen. Over die laatste zegt zelfs Vlaams Belang-voorzitter Tom Van Grieken, nochtans een openlijke tegenstander van het homohuwelijk of adoptie door homokoppels, dat het verworven rechten zijn die hij niet opnieuw ter discussie wil stellen. Over de rechten van transgender personen, die in de lijn liggen van andere vormen van zelfbeschikking, woedt het debat daarentegen in alle hevigheid. Hun toegang tot bepaalde medische zorg, sportactiviteiten of publieke ruimtes wordt daarbij te vuur en te zwaard bestreden vanuit ideologische reserves die nog steeds diepgeworteld zitten.

Toch moeten we sinds kort een slag om de arm houden. Na meerdere decennia van groeiende aanvaarding van vrouwen- en LGBTQIA+-rechten – de stapsgewijze uitbreiding van die lettercombinatie illustreert die groei – stellen onderzoekers vast dat jongens en meisjes binnen gen Z (geboren tussen 1997 en 2012) grote verschillen tonen op het vlak van levensbeschouwelijke kwesties. Terwijl meisjes nog steeds progressiever worden, zien we bij jongens een conservatieve evolutie over seksuele oriëntatie, genderrollen en relatievormen, onder invloed van de *manosphere* en figuren zoals Andrew Tate. Publieke debatten die afgerond leken, kunnen zo toch heropend worden. Een ander

treffend voorbeeld hiervan is de recent toegenomen steun in westerse landen voor sterke, autoritaire leiders ten koste van de democratische bestuursvormen die sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer ten gronde ter discussie hadden gestaan.

Het publiek debat heeft dus geen vaste, inhoudelijke kern, kent evenveel flexibele als rigide posities en verloopt niet steeds volgens een lineaire vooruitgang. In alle opzichten is het een immer dynamisch geheel. Elke analyse ervan vertrekt dan ook vanuit een momentopname en het is onmogelijk om een inhoudelijk overzicht te geven. Maar we kunnen wel proberen om een aantal structuren van het publiek debat bloot te leggen.

Hoe is dat nu mogelijk?

Hoewel er, zoals gezegd, geen vaststaande regels bestaan voor publiek debatteren, zijn er wel een aantal randvoorwaarden die het debat vormgeven. Dat wil zeggen dat ze discussies zowel aanvuren en faciliteren als aansturen en inperken.

De *objectieve* voorwaarden voor het publiek debat bestaan uit een aantal materiële, technologische en wettelijke mogelijkheden om maatschappelijke discussies te voeren. Denk hierbij aan het bestaan van kranten en praatprogramma's waarin verslag wordt gedaan over de wereld en waarin experts en opinie-makers hun mening delen; aan socialemediaplatformen die het ritme en de focus van online discussies bepalen; of aan het wettelijk verbod op negationisme, d.w.z. het ontkennen van de Holocaust. Die voorwaarden zijn natuurlijk het resultaat van mensenwerk en kunnen dus altijd bijgesteld worden. Men zou bijvoorbeeld meer diverse mensen en verhalen aan bod kunnen laten komen in de reguliere media. Overheden zouden platfor-